

מליק-שאה ומי שהיה ב"1118 לסולטאן של כל מלכת הסלג'וקים שהשתרעה מנהר האי מרדאריה ועד לים התיכון, כשהעיר מארב משמשת בירתה.

על עיר זאת כתב הגיאוגרף הערבי יאקוט אבן חאמאווי כי "היתה עשירה במים ובגנים, עטורת מיסגדים ומישכנות יקבר רבים, תושביה דוברי בלשונות רבות ומוצאם מכל המדינות הכבויות כגון רוסיה, סין, הודו ואיראן". היתה זו עיר שבה ניתן היה למצוא כל מה שנוצר במזרח או במערב, שבה ניתן היה לשמוע כל מה שהתרחש או שעומד להתרחש בכל המדינות הגדולות והקטנות, במזרח ובמערב."

המצפה של עומר כאיאם

בתקופת השיא שלה מנתה העיר מארב, לפי הערכת היסטוריונים, לא פחות מ-

גלעד במידבר: כך חולף לו זוהר העולם

מיליון תושבים (יש כאלה המדברים על שני מיליונים!). אגדה מקומית מספרת כי התעלות שהישקו את העיר המירברית קלטו את מימיהן מאגם הררי שהיה נתון לשליטתו של נכבד מקומי. יום אחד חטף הסולטאן הגדול של מארב את בתו היפהפיה של אותו נכבד אשר על-המים, וזה התנקם בחוטף בכך שמסר את האגם לידי הפרסים ואלה עמדו וניתקו מיד את העיר מאסטפת המים שלה, וכך הביאו לראשית תהליך אוברנה.

אתה מהלך בחול המידברי הלוהט וחסרי החיים שבו רק שפן מיקרי ואויה שיח גמרי המשמש מאכל לגמלים מייצגים את הפלורה והפאונה, כמילים אחרות: את החיים, ונושא עניך בתדהמה ואל ארמונות פלאים, ששקן כשם המקומי, שכמותם לא חזית מימד. ארמונות ומיגדלי-מצובה ענקיים המעוטרים בכתובות ערביות, מצבות-עד לזיכרם של שליטים שממלכתם, בשיאה, אלתרעה מהרודי ועד כוש — אבל גם עד הבלקנים, נהיתה גדולה יותר מן האימפריה הרומית. אתה מופתע לשמוע כי ספריית העיר מארב בדרה — עיר שאת שמה לא שמעת מעולם —

מנתה במאה ה-12, 120,000 ספרים; שכאן עברו לא רק רכיבי המש' ושירותי הגמלים, כי אם גם ציבאותיהם וגייסותיהם של ג'נגיס-חאן וטאמרג'ין, אלכסנדר הגדול והסולטאן מחמוד (הוא ששלט גם בהודו), שפה חיו מוסלמים עם יהודים, אובקים וקאזאקים עם תורכמנים וקירגיזים, טאג'יקים עם סינים, מונגולים וטטרים.

כך נודע לך כי המשורר הפרסי הנודע עומאר כאיאם חי במשך זמן-מה במארב ואף ערך תצפיות במצפה-הכוכבים העתיק שבי-עיר. כך נודע לך כי תורכמניה אינה רק ארצם

של שיבטי לוחמים נוודים שסוסייהם נודעו לתהילה בכל רחבי המזרח, אלא גם של עומר כאיאם ואבן סינא, המלומד הרופא הערבי הנודע, ארץ של שטיחים וכלי-חרס ופרוות ואריכלות שמוניטניהם יצאו בכל העולם העתיק, ארץ של ציוויליזציה גבוהה שידעה גם פריחה ספרותית ואמנותית שמעטות כמותה במזרח כולו.

כיום — חרף כל ההשקעות העצומות של ברית-המועצות, חרף תעלת-קאראקום החיונית, חרף כל המוסיאונים העשירים שבהם ביקרנו, גאות השליטנות המקומיים; חרף כל רצונם הטוב של ראשי-המשלה באזורנה וחבריה, חרף כל הכנסת הארחים הנפלאה שבה נתכבדנו באשחאבאר ובכל מקום אחר שאליו היגענו בביקור שופע אירוי עים זה, — התחושה המלווה את הור (בעיקר אם טרח לקנות לו מיקצת ידע על הארץ לפני בואו לכאן) היא זו של ארץ שכוחת-אל. ארץ שכוחת-אל-זארים שהעבר שלה חורבות, ההווה שלה — שיכונים, מיפעליית-עשירה וקולחווים מצטיינים — אבל גם בעיות סמים ועבריינות נוער, ואילו עתידה לוס באפילה. ובחזרה לאשחאבאר המסמלת טוב יותר מכל מקום אחר כאן את בעיותיה של תור-

התפארת שהיתה מארב: כל זה היה קבור אלף שנים בחולות המידבר

כמניה, בעיות שרבר אין להן עם אידיאלוגיה, עם פוליטיקה, עם דת או עם סיכסוכים אתניים, סיכסוכים שיהיו כמדומה למאפייני ניה של אחרית המאה ה-20, כשם שאפיינו את ראשיתה.

ארץ נידחת, מפוארת לשעבר, ארצם של משוררים ופילוסופים, תוכנים (אסטרונומים) ומדענים (כאן נמצא אחד מלווחות-השנה העתיקים ביותר בעולם), ארצם של לוחמים אמיצים וזמרי שבטים ששמות כמה מהם היו לאגדות — ומגדולי רמכים וסוסים אבירים שמוניטניהם יצאו בין ים למידבר. אבל גם ארץ שהעולם, בתנועתו המתמדת, שבה ונתן אותה והיא עצמה כמו מתאמצת לגלות מחדש את זהותה.

אולי משהו כמו פלשתינה — בשנות ה-70 וה-80 של המאה שעברה? אולי. אבל לא בדיוק. לא, בעצם אין דימי יין.

השעה היתה 4 אחרי הצהריים כשמטוס הטופולב שלנו נחת בנמל-התעופה של אש-חאבאר. עור מכעד לחלון ראת את הנגנים והזמרים מסתדרים במקומותיהם, את כימת הכבוד שעליה נערכים עשרות רקדנים ורק-

דניות תורכמניים במחלצותיהם המסורתיות, ערויים תכשיטים מיוזרחיים מופרים לנו מן העדי הברזי והמיוזרחי שלנו. הגברים — מבוש מצנפות צמר לבנות אדירות העשויות מפרווה (תורכמניה מפורסמת בקאראקול כמו גם בפרוות האסטראחאן שלה).

אחר-כך, אחרי קבלת הפנים המסורתית (לחם ומלח, כמו בכניסה לירושלים), נסענו ברחובות העיר שלכבשו תג לכבוד הכינוס שלי. נו. בכל עבר התנופפו רגלים אדומים וכתור בות ברוסית ובתורכמנית: ברוכים הבאים, אורחים יקרים, לוועידת. התרבות כשגרירת השלום באסיה."

אז עוד לא יכלו מארחינו החכיבים לדעת שהוועידה שלנו תסתיים לאו דווקא בגילויים של שלום... ואילו אני, מצויד בכל המידע שעלה בידי לקרוא ברגע האחרון של הנסיעה, לא יכולתי לדעת שאשחאבאר, שעליה נאמר באותם ספרים שקראתי כי היא ידועה באדריכלותה המיוזרחית הנפלאה, חרי בה כולה ברעידת-אדמה ב"1948. רק שלושה בתים בלבד נותרו על תילם. שלושה בתים וכן — הפלא ופלא — אנדרטת לנין הגדולה שבפארק הלאומי בעיר. לאדריכלות המיוזר חית המפוארת לא נותר איפוא זכר. בכל העיר לא נשאר אפילו מיסגד אחד לרפואה, אם ניתן להכיר רת ורפואה...

במקומה, של אשחאבאר שלפני הרעש, הוקמו כאן מאות בתי-קופסות בני קומה עד קומתיים. לבנות לגובה — אסור, מחד רעידת-אדמה חרשה. שני הבניינים רבי הקומות היחידים שבקיר הם "ניסויים" הם נבנו בידי אדריכלים רוסיים בטכניקה מיוחדת האמורה לחסן אותם מפני רעידות-אדמה. עכשיו מתכים לרעידה הבאה, כדי לראות אם אמנם יעמדו במבחן...

הלכה לה איפוא האדריכלות המפוארת של בירת ארץ השאה-נאמה (סיפור קורות המלכים), האפוס הגדול של פירודסי שאותו תירגם לעברית אליעזר כגן במפעלו המוגר מנטלי (איזה צירוף-מקרים: בשבוע שבו חזרתי לחיפה סיים אליעזר כגן להעתיק לנקי את השורה האחרונה של שירת ענקים זו). הלכו להם בנייני הפאר והמיסגרים, המינארטים והפרסקים, הבזארים והאנדרטות.

לקח טוב לכל מי ששובא את המידע שלו על ארץ מתוך סיפרי תיירות וסיפרי גיאוגרפיה מיושנים. על תורכמניה באמת ניתן לומר: צריך לבוא ולראות. אי-אפשר לקבל רושם נכון מתוך הספר או הכתבה. כי זוהי ארץ שלא תיאמן כי תסופר.

חסריט אחר

עוד פלד מיפעל הפייט

פעם בשנה אנתנו מזויזים הצידה את המתכרות האפורות ועושים את שבוע הספר. המוני העם משוטטים בין הבאסטות החגיגות וממנגלים בחרדת קודש את מיטב הסיפורת, ההגות והשירה, מגרדים וקונים: מיפעל הפייט: ולמרות שהיום ננעל מיפעל ההשכלה האלוהי הזה, הרי שמכירות-החיסול המוולות יימשכו עוד איהו זמן, כך שרצופה בזאת רשימת מיפעל מומלצים:

* המרד על האנצאר — פרק מזהיר בן תולדות מעיכת ההתקוממות, המגולל, בראשונה, בהרפסה חיה, את עלילת הגבורה של שמשון נגמ"שילי, הטר"ש שדרס במו זלדתו הבודדת את התנועות הגורילות המשופמות בספארי רומי נידה.

* בוער בעל כורחו — סיפור סוחט-לב ונוגע לרמעות של צמיג עזתי תמים שאולץ לבעור במחטומי המרוחן הפריוע של יש"ע. (הנחות מיוחדות למוסכניקים).

צבי עצמון

בעקבות חיים נחמן ביאליק

בירכת עם

(הימנון זרם עובדים)

— הקו הירוק מאדים

תחזקנה ידי בני-דורינו המכוונים

עפרות ארצנו באשר הם כאן;

אל יבל רוחכם ממלט,

שטיפת כלים —

באו מאל-גיב (גבעון).

תחזקנה ידי כל-אחינו המכוונים

עפרות ארצם באשר הם שם;

אל יבל רוחכם מעצר,

טאט כבישים —

באו שכס אחד (גם עזה, חברון)

לעזרת העם.

* "פשוקי השטן" — תיעוד עיתונאי מב"ריק של פרשיות-זימה מדהימות מבית מדר"שם של אדמו"רי המירקע שהלכו, הרמנא ליעלן, אצל שיקסעס שעל אם הרוד.

* חבית הכלבה המג"בית" (מס' 18) — כלבת הסאלוקי המנומשת, חביבת ילדי יש"ר אל, בפעולה נוספת נגד הדוכומנים של ועדות ההלם. פרק גבורה נוסף מפרי עטו הנקס של רמטכ"ל מחתרת הקנאים, האימאם סיקרא-אחרא.

* "שלום הרחליל" — לבני הגעורים. סיפור מילחמה שובב בחרוים על הציפורים שהצילו רחליל מציפורני הגגן הדשע שרצה לרפוק ת'חצילים.

* "אפיקומן חרמן" — מיוחד לעוללים חרדים. סיפורו של אפיקומן שהכחיל וחזר בתשובה.

* 1000 נבוס ונבוט" — אסופת שירי אלות, חרמות וקללות שהוטחו בפגורומיס טים הישמעאלים בידי נערי גבעתי כחוליי-הבלורית והוויי-העיון. (לקניות מרוכזות של ועדי-עובדים תצורף אלה צה"לית תיקנית חינום).

* 16 ימי תהילה" — הסיפור האמיתי של האתלטים הישראליים ששיגעו את העולם באולימפיאדת אורכשרים בשיאים מדהימים בקפיצה לרוחב, קפיצה לעובי, שחייה בריבוע, ריצת 3000 דצימטרים משוכות, וחילת מרתון לאחור, כדור ואלים, הטלת עוצר, הט"ל את אלה, הרמת הגולן, הרמת קטניות, ועוד.

* "צפרירים בלאט" — קובץ חדש של גיי תית גומא, הנוצות החרשנית מבין פייטעני השירה העברית החדשה. ממיטב יצירתה, אקסטראוגאנטית של משוררת הנוברפאנק, המשקפת אלמנטים אקוטיים של ליריקה מתחכמת ושמה לאיר: ללי, לעצמי, לעצ' מי/איפה/למה/לאן/מה הוא זומם עלי הנחש המכאס?

תיקון טעות

ברשימה "מוסקווה-אשחאבאר" מוסקווה" (העולם הזה, 7.6.89) נתחלף היה בינון בנתון שצ'רנסקי. צריך היה כמובן להיות: "קואזאקים של הקדושי-ברוך-הוא נוסח יוסף בינון ודומיו".